

(כ-כב) השגת העולם הבא מוכחת מהדבקות כבר בעולם הזה

כ

אמר הכוזרי: לא נותר לי מקום לערער (בעניין התפילה), שהרי אני רואה שכל הנושאים מתוקנים ומושלמים. גם נגד הביקורת שלי, שאיני רואה בתפילותיכם זכר לעולם הבא, הבאת¹⁹⁸ את הטענה, שמי שמתפלל שידבק באור האלוהי בחייו, ואף מתפלל שיראה אור זה בעיניו, ומבקש את מעלת הנבואה - ובהכרח אין דבר המקרב את האדם לאלהים יותר ממנה - הרי הוא מתפלל על מה שהוא יותר מן העולם הבא. אם השיג זאת, השיג את העולם הבא, כי מי שנפשו מידבקת בדבר האלוהי כשהיא עסוקה בחולי הגוף ומכאוביו, על אחת כמה וכמה שהיא ראויה לדבוק בו לכשתיפרד מאיברים מזוהמים אלה ותעזוב אותם.

כא

אמר החבר: אוסיף לך הבהרה לזאת במשל: אדם בא לפני מלך. המלך קירב אותו מאוד ואפשר לו להיכנס אליו כל אימת שהוא חפץ. הוא היה מתחטא¹⁹⁹ על המלך עד כדי כך שהטריח את המלך לגור בביתו ולהתארח אצלו. המלך היה בא והיה שולח אליו את השרים הקרובים אליו ביותר, והיה עושה עמו מה שלא היה עושה עם זולתו. כאשר אותו אדם התרשל או טעה, והמלך עזב אותו, היה אותו אדם מתחנן ומבקש רק שהמצב יושב לקדמותו, שהמלך יבוא אליו וששריו לא יפסיקו לבקר²⁰⁰. כל אנשי העיר היו מתחננים ומבקשים שכאשר הם בנסיעה²⁰¹ יצמיד אליהם המלך בדרך מי שיבטיח אותם מן השודדים, מהנחשים ומפגעי הדרך, והיו בוטחים שהמלך יסייע

הערות - ילמד ענוים דרכו

198 כוונתו למאמר א, קט-קיא: "המובטח לנו הוא שנדבק בדבר האלוהי, בנבואה ובמה שקרוב אליה, ושהדבר האלוהי ידבק בנו בהשגחה, במופתים ובנסים. לכן אין התורה חוזרת ואומרת 'אם תקיימו את התורה הזאת אביא אתכם אחרי המוות אל גינות והנאות'. אלא אלהים אומר: 'אתם תהיו לי בני עלייה ואני אהיה לכם אלוה מנהל'. והיו מכם מי שיבואו אל נוכחותו ויעלו אלי השמימה, כמו אלה שהיו מתהלכים בין המלאכים בעצמם, ומלאכי מתהלכים ביניהם עלי אדמות, ואתם רואים אותם יחידים וגודרים כשהם שומרים עליכם ונלחמים בעדכם. ותתמידו לשבת בארץ המסייעת לדרגה הזאת, הלא היא הארץ המקודשת. פריונה או בצוֹרְתָה, טובה או רעתה יהיו תלויים בדבר האלוהי בהתאם למעשיכם. העולם ינהג מנהג טבעי, פרט לכם. כאשר השכינה תשרה ביניכם עתידים אתם להיות עדים לפריון אדמתכם ולכך גשמיכם יהיו סדורים ולא יחרגו מן העתות שבהם הם נחוצים, ושתגברו על אויביכם מבלי שתתכוננו. בזאת תדעו שעניינכם אינו נוהג על פי חוק טבעי... אנו רואים את המעלה השלמה ביותר לאנשים המקורבים [לאלהים] בחייהם, ואנו מייחסים כך את דרגותיהם בעיני אלהים אחרי מותם."

199 משתעשע ומעז פנים, כלומר מרגיש קרוב עד שאינו חושש מפניו. עיין משנה תענית ג, ח.

200 ועל זה היה עיקר בקשתו.

201 בנמשל הנסיעה היא המוות.

מסלול 1: יום ב, טז באלול	מסלול 3: יום ה, טז באלול
מסלול 2: יום ג, טז באלול	מסלול 4: יום ב, יח באלול

להם בזאת וישגיח עליהם בנסיעתם אף אם לא השגיח עליהם כשישבו במקומם. הם היו מתפארים איש בפני רעהו, לפי שיקול-דעתו, שהמלך משגיח עליו יותר מאשר על זולתו, (לפי) שהוא מרומם את המלך יותר מזולתו. אבל אותו אדם מופלא היה ממעט להזכיר את הנסיעה ולא ביקש מישוהו שילוה אותו. כאשר הגיע זמנו של אותו אדם לנסוע, אמרו לו אנשי העיר: "אתה תמות בדרך מסוכנת זאת, שהרי אין לך מי שילוה אותך". אמר להם: "ומי ילוה אתכם?". אמרו לו: "המלך אשר התחננו אליו וביקשנו מאז באנו לעיר הזאת שילוה אותנו. ואתה מעולם לא ביקשת כדבר הזה". אמר להם: "משוגעים! האם אין מי שמתחנן אליו בזמן של ביטחון ראוי יותר לצפות לו בשעה של חשש, אף אם אינו מבטא זאת בפיו? ומי שעונה לו בימי הרווחה האין ראוי יותר שיענה לו בעת צרה? ואם אתם טוענים שישגיח עליכם מפני שרוממתם אותו - היש בכם מי שנצמד אליו ורומם אותו כמוני, סבל כדי לקיים את ציוויו בקפידה כפי שאני סבלתי, נשמר מן הזוהמה בשעה שהזכיר אותו כמו שאני נשמרתי, והקפיד לכבד את שמו ואת ספרו כמו שאני הקפדתי? כל מה שעשיתי היה במצוותו ועל-פי הוראתו. אתם רוממתם אותו על-פי שיקול-הדעת וההשערה, והוא לא ייתן שתאבדו. כיצד אפוא יטוש אותי בנסיעתי, מכיוון שלא אמרתי דברים מפורשים כמו שאתם אמרתם כי אני בטחתי בצדקו?²⁰²

משל זה מופנה אל מי שנוהג בשרירות (=בעקשנות וגאווה לב) ואינו מקבל את דברי החכמים²⁰³. שאם לא כן, הרי תפילותינו מלאות אַזְכוּרִים של העולם הבא, ודברי החכמים שנמסרו מפי הנביאים מלאים הגדרות של גן עדן וגיהנם, כמו שהבהרתי לך (במאמר א, קטו).

הערות - ילמד ענוים דרכו

202 תחילה הסביר ריה"ל שבכלל מאתיים מנה. כלומר הבקשה של החסיד שהשגחת ה' עליו תהיה כבר בעולם הזה גדולה יותר וממילא גם כוללת את הבקשה שיזכה להשגחתו אחר הפטירה ואחר שהתנתק מהגוף. ועתה אומר יותר מזה: החסיד אינו עוסק כלל בבקשותיו בשכר שרוצה לקבל על מעשיו, אלא מרוכז במצוות המלך כדי לזכות לקשר עמו. ולגבי השכר - הוא סומך על צדקתו של המלך שלא יקפח שכרו. זו התוספת של ריה"ל במשל זה על מה שאמר מלך כוזר. במילים אחרות, המבט של שאר בני המדינה הוא מבט של צורך: מתי הוא זקוק יותר למלך. ברור שהוא זקוק פחות לשמירה של המלך בתוך העיר או בביתו וזקוק יותר למלך בשעה שיוצא מהעיר. וכן בנמשל: בני האדם מרגישים בטוחים בחיי העולם הזה, ודווקא המוות הוא "היציאה אל הסכנה" כי אין להם ביטחון שיזכו לקיום הנצחי. לעומת זאת, אותו האיש השונה אינו מסתכל מתי הוא צריך את המלך יותר, אלא רוצה את הקשר עם מלך. על כן הוא מבקש יותר על העולם הזה, שבו קשה יותר לזכות לקשר קרוב כזה ש"המלך יבוא אל ביתו", דהיינו שיזכה לקרבת ה' בעודו בגופו.

203 אלא רק את המקרא, ובו עולם הבא אינו מודגש כפי שמודגש בדברי חז"ל. כאן יש רמז לחלק הבא במאמר - היחס למסורת ולדברי חכמים והמאבק בקראים.

מסלול 1: יום ב, טז באולול	מסלול 3: יום ה, טז באולול
מסלול 2: יום ג, טז באולול	מסלול 4: יום ב, יח באולול

(המשך סעיף כב) תיאור עובד האלוהים בזמן התגלות השכינה

תיאורתי לך אפוא את מעשי האישה-מעולה בזמננו זה. אך כיצד תתאר לך אותו בזמן המאושר ההוא²⁰⁴, באותו מקום אלוהי²⁰⁵ ובין אותם אנשים שמקורם²⁰⁶ אברהם, יצחק ויעקב והם סגולתם, שהטבע שלהם – גברים ונשים – הוא הצניעות²⁰⁷, ואין דברי תועבה על לשונותיהם. האישה-מעולה פועל בקרבם ואין נפשו מזדהמת בשמיעת מלים של ניבול פה מהם. בבגדיו ובגופו אין נדבקת טומאת זיבות, נדות, שרצים, מתים, צרעת וכדומה, מפני שקיבל-על-עצמם קדושה וטהרה. ובמיוחד מי שהיה גר בעיר השכינה לא היה פוגש אלא קבוצות-אנשים בדרגות שונות של קדושה, כגון כהנים, לויים, נזירים, חברים (=אנשים שמקפידים על טומאה וטהרה), נביאים, חכמים, שופטים ושוטרים; או שהיה רואה מקרב העם המון חוגג בקול רנה ותודה (ע"פ תהלים מב,ה) בשלש רגלים בשנה. הוא לא היה שומע אלא שיר ה' ולא היה רואה אלא מלאכת ה'. מה גם אם היה כהן או לוי החי על לחם ה' וצמוד לבית ה' מילדותו כמו שמואל (עיין ש"א פרקים א-ג) שהיה פטור מלבקש מחיה, והוא היה מקבל-על-עצמו את עבודת ה' במשך כל חייו. מה דעתך על חכמתו, זוך נפשו ומעשהו התקין?

כב

אמר הכוזרי: זאת היא דרגת כליל-השלמות שאין אחריה אלא דרגת המלאכים. בצדק יכול לצפות לנבואה מי שמקבל זאת על עצמו, ובמיוחד בנוכחות השכינה. כך היא עבודת ה' הפוטרת מן הפרישות וההתבודדות.

שאלות מנחות:

- ✦ מדוע העולם הבא אינו נזכר בתורה ונזכר מעט בבקשות שבתפילות? האם היהודים מתעניינים רק בטובות העולם הזה?
- ✦ מה הוסיף החבר על דברי המלך במשל שהביא?
- ✦ למי נמשל האדם שבא לפני המלך, ולמי נמשלו "אנשי המדינה"?
- ✦ למה נמשלה ה"שיבה במדינה" ולמה נמשלה "הנסיעה בדרך"?
- ✦ למה משתוקק האדם השונה ולמה משוקקים אנשי המדינה? לפי זה, האם בקשות העולם הזה בתפילה נובעות מהרצון להשיג את צרכינו או מהרצון לקשר ולחיבור עם ה'? עיין שוב בדברי ריה"ל בפתחה לסעיף א.

הערות – ילמד ענוים דרכו

- 204 היינו זמן הגאולה וימות המשיח, שבו יחול שוב העניין האלוהי.
 205 ארץ ישראל היא ארץ הנבואה, ובפרט בירושלים ומקום המקדש.
 206 מו"ר הגר"י שילת תרגם: שמוצאם.
 207 יבמות עט,א: "שלושה סימנים יש באומה זו: הרחמנים, והביישנים, וגומלי חסדים..."

מסלול 1: יום ב, טז באלול	מסלול 3: יום ה, טז באלול
מסלול 2: יום ג, טז באלול	מסלול 4: יום ב, יח באלול

- ✦ מהו "כבוד" - להלל את האחר או לעשות את רצונו?
- ✦ אנשי המדינה רק היללו את המלך מפני שרצונו של המלך ומצוותיו לא הגיעו אליהם, אלא רק אל אותו אדם שהמלך ציווהו. מה זה מעיד על הקשר שבין המלך לבינים?
- ✦ לפי ריה"ל, היכן הדבקות גדולה יותר - בעולם הזה או בעולם הבא? אם העולם הזה גבוה יותר, למה חיי הנצח והגמול הסופי הם בעולם הבא?

תם החלק הראשון של המאמר השלישי העוסק ב"הנהגת עובד האלוהים"

את החלק השני של המאמר נלמד בעז"ה בשנה הרביעית בלימוד יסודות תושב"ע

אנו עוברים ללמוד על יסודות עבודת ה'

ע"פ הדרכת הרמב"ם במשנה תורה

ובהקדמה למסכת אבות